

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

**Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?
Kyllä / En. Jos ette, kuvaillkaa mahdolliset muutostarpeet.**

-

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

-

Jos vastasitte en, kuvaillkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

-

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

-

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

-

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Kuolema kuuluu kulttuuripolitiikkaankin

Kuolema pyritään sulkemaan piiloon suomalaisesta kulttuurista. Hautaustoimikin on tyypistetty kirkollisiasiaksi. Kuoleman kulttuurissa ei ole kysymys vain hautausmaista. Jos jätetään pois kuoleminen, palliatiivinen ja saattohoito sekä eutanasia, kuoleman kulttuuriin kuuluvat hautajaiskulttuuri ja vainajan ruumiin tai tuhkan hautaaminen hautausmaille taikka tuhkan sijoittaminen hautausmaiden ulkopuolelle maahan tai veteen. Tämän jälkeen kysymys on myös mahdollisista muistomerkeistä, kuten hautakivistä tai nimilaatoista sekä vainajan muistamisesta ja muistelemisesta.

Kun Suomessa kuolee vuosittain noin 50 000 ihmistä, heidän kuolemansa ja hautajaisensa sekä ruumiin tai tuhkan kätkeminen koskettavat arviolta ainakin miljoonaa muuta ihmistä, läheisiä, muita sukulaisia, ystäviä, naapureita, työkavereita.

Yhteiskunnan maallistumiskehityksen myötä yli puolet avioliittoon vihkimisistä on uskonottomia siviilivihkimisiä ja noin 40 prosenttia kirkollisia, alle 60 prosenttia vauvoista kastetaan kirkollisin menoin, ja myös uskonottomien hautajaisten osuus on kasvamassa, tulossa hiljaa perässä.

Siviilihautajaisten kulttuurisessa kehityksessä on haasteenaan vanhentunut ja uskonottomia syrjivä hautaustoimilaki, joka delegoi koko asian evankelis-luterilaiselle kirkolle. Tästä seuraa, että seremoniatiloja hautajaisiin, joissa vainaja on arkussa ennen arkkuhautausta tai tuhkausta, on huonosti ja epävarmasti saatavilla. Pulaa on erityisesti uskonnollisesti tunnustuksettomista hautajaistiloista.

Osa evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnista ei vuokraa hautausmaidensa kappeleita uskonottomiin hautajaisiin uskonnollisideologisista syistä, osa seurakunnista vuokraa varsin korkeaan hintaan kuitenkin edellyttäen, että mitään uskonnollisia symboleita ei saa tilapäisesti peittää. Monilla tai kaikilla paikkakunnilla koetaan tarvetta uskonnollisesti tunnustuksettomien hautajaistiloihin.

Perinteisesti uskonottomia hautajaistilaisuuksia on pidetty ulkona haudalla, arkun hautaan laskun yhteydessä, minkä jälkeen on tyyppillisesti järjestetty muistotilaisuus sisätiloissa. Muistotilaisuuden pitopaikkoja on hyvin saatavilla, ja niitä on pidetty kodin lisäksi esimerkiksi ravintoloissa, kerhohuoneissa sekä seuran- ja työväentalolla.

Tuhkausten osuus hautauksissa on kasvanut koko maassa jo noin 65 prosenttiin ja pääkaupunkiseudulla yli 90 prosenttiin. Tässä tilanteessa varsinkin uskonottomien

hautauskulttuurissa on tapahtunut siirtymistä niin sanottuun suoratuhkaukseen, jolloin vain läheisimmät hyvästelevät vainajan ennen ruumiin tuhkausta. Tällöin yleensä sosiaalinen hautajaistilaisuus järjestetään muistotilaisuutena.

Muistotilaisuudessa vainajan tuhkauurna voi olla tilassa läsnä, mutta on myös mahdollista, että muistotilaisuutta on edeltänyt uurnanlaskuseremonia hautausmaalla tai vainajan tuhkan laskeminen maahan tai veteen. Vuonna 2023 noin yhdeksän prosenttia vainajista sijoitettiin tuhkana evankelis-luterilaisen kirkon hautausmaiden ulkopuolelle.

Vainajien tuhkan sijoittaminen hautausmaiden ulkopuolelle todennäköisesti lisääntyy yleisen maallistumiskehityksen ja hautauskulttuurin monimuotoistumisen myötä. Kehitystä vauhdittaa ev.-lut. kirkon hautausmaiden maksujen korotukset, kun valtion budjetista hautaustoimeen myönnetty avustus on ilmeisesti vähentymässä.

Tällä hetkellä kirkon seurakunnat saavat hautaustoimeen valtion avustusta kuntalaisten määrän mukaan (noin 20 euroa/kuntalainen/vuosi). Tässä jakoperusteessa ei oteta huomioon, että moni kuntalainen ei ole ev.-lut. kirkon jäsen eikä sitä, että monen vainajan tuhka sijoitetaan hautausmaan ulkopuolelle.

Valtion avustusta ei ole myönnetty vapaa-ajattelijayhdistysten ylläpitämille tai muille yksityisille hautausmaille, vaikka monilla niistä on omilla paikkakunnillaan huomionarvoinen kulttuurihistoriallinen merkitys. Tämä on syrjivää. Valtiovallan tulisi tunnustaa ja tunnustaa myös yksityisten hautausmaiden kulttuurihistoriallinen merkitys.

Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen näkökulmasta hautaustoimen julkista avustamista tulisi kehittää suoriteperustaseen suuntaan. Määrärahoja tulisi kohdistaa myös tunnustuksettomien seremoniatilojen ja uusien krematorioiden rakentamiseen. Kirkon hautausmaat eivät ilmeisesti ole halukkaita tarjoamaan seremoniatiluja uskonnottomiin hautajaistilaisuuksiin.

Uskonnottomissa siviilihautajaisissa on tyypillisesti uskonnoton puhuja ja lyhyitä musiikkiesityksiä. Näin erityisesti perinteisen muotoisissa hautajaisissa ennen arkkuhautaus- tai tuhkausta. Tätä perinnettä on syntynyt 1920-luvulta lähtien vapaa-ajattelijayhdistysten piirissä. Myös muut sekulaarit järjestöt ovat voineet tarjota puhujia hautajaisiin. Siviilijärjestöt perustivat 1999 Pro-Seremoniat palvelukeskuksen, joka on tarjonnut neuvontaa sekä puhujia ja musiikin esittäjiä hautajaisiin. Puhujapalvelu ulottuu myös muistotilaisuuksiin.

Siviilihautajaisten puhujapalvelua ei pystytä tarjoamaan maksutta, toisin kuin papin puheet ev.-lut. kirkon siunaustilaisuuksissa. Puhujapalvelun hinta on yli 300 euroa, mikä sisältää läheisten

haastattelun ja uniikin puheen laadinnan ja pitämisen sekä hautajaistilaisuuden sujuvuuden varmistamisen. Vain eräiden vapaa-ajattelijayhdistysten jäsenten hautajaisiin puhuja tarjotaan maksuttomasti. Uskonnottomien hautajaispuheiden kehitys on osa suomalaista kuoleman kulttuuria, joka tulisi ottaa huomioon kulttuuripolitiikassa yleensä.

Papin hautajaispuheen maksuttomuus perustuu kirkollisverojärjestelmän tuomiin kirkon taloudellisiin resursseihin yli 1000 miljoonan euron budjetista. Uskonnottomien yleisjärjestöille, kuten Vapaa-ajattelijain liitolle tai Humanistiliitolle ei ole valtion budjetissa esitetty mitään vakiintunutta yleisavustusta vuosiin. Vuoteen 2018 Vapaa-ajattelijain liitto sai pienehköä yleisavustusta, mutta Sampo Terhon ollessa urheilu-, kulttuuri- ja kirkollisasian ministerinä tällaista määrärahaa ei budjettiesityksessä enää ollut.

Toivomme sekulaarijärjestöjen toiminnan julkisen tuen palauttamista. Toivomme uskonnollisesti ja katsomuksellisesti tunnustuksettomien seremoniatilojen lisäämistä. Nykyiset sairaaloiden hiljentymishuoneet ja tai rakenteilla olevat kuolematilat eivät yleensä sovellu kuin varsin pieniin jäähyväistilaisuuksiin. Tiloja voisi olla mahdollista järjestää sairaaloiden ja uusien krematorioiden yhteyteen. Tässä tarvitaan hyvinvointialueiden toimia

Toivomme myös uusien tuhkan sijoituspaikkojen tarjoamista sekä maalle että vesistöihin.

Merelle tai järven selälle osoitettujen, veneiden käyttöä edellyttävien paikkojen lisäksi tarvitaan myös veden äärelle paikkoja tuhkan veteen laskemiseen joko sirotellen tai nopeasti hajoavassa vesiuurnassa. Tässä tarvitaan kuntien toimia, mutta myös Metsähallituksen ja muidenkin suuren maa- ja vesialueiden omistajien toimia. Esimerkiksi Kotkassa ja Oulussa on hyviä esimerkkejä rannalla tapahtuvaan tuhkan sirotteluun.

Ylikoski Esa
Vapaa-ajattelijain liitto ry